

**МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ
УКРАЇНИ**

Мін'юст

вул. Архітектора Городецького, 13, м. Київ,
01001

тел.: (044) 364-23-93, факс: (044) 271-17-83

E-mail: callcentre@minjust.gov.ua,

themis@minjust.gov.ua,

Web: <http://www.minjust.gov.ua>,

код згідно з ЄДРПОУ 00015622

ТЕРМІНОВО

Копія

**Міністерство внутрішніх справ
України**

вул. Академіка Богомольця 10, м.
Київ, 01601

**Національна поліція України
(центральний орган управління)**

вул. Академіка Богомольця 10,
м. Київ, 01601

**✓ Національна академія внутрішніх
справ**

Пл. Солом'янська 1, м. Київ-ДСП,
03035

Щодо рішень Європейського суду з прав людини

Відповідно до Положення про Уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 31 травня 2006 № 784 «Про заходи щодо реалізації Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», Уповноважений у справах Європейського суду з прав людини (далі – Уповноважений) є посадовою особою, на яку покладено повноваження щодо забезпечення представництва України в Європейському суді з прав людини (далі – Європейський суд) під час розгляду справ про порушення Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини (далі – Конвенція), а також інформування Комітету міністрів Ради Європи про хід виконання рішень Європейського суду.

20 вересня 2012 року Європейський суд, розглянувши справу «Федорченко та Лозенко проти України» (заява № 387/03) за скаргю громадян України Юрія Федорченко та Зої Лозенко виніс рішення, що набуло статусу остаточного 20 грудня 2012 року. У цій справі Європейський суд констатував порушення процесуального аспекту статті 2 Конвенції у зв'язку із відсутністю ефективного розслідування підпалу будинку заявників, внаслідок чого загинули двоє родичів заявників. Крім того в рішенні у цій справі Європейський суд констатував порушення статті 14 у поєднанні зі статтею 2 Конвенції у зв'язку із тим, що органи, які проводили слідчі дії, не в повній мірі розглянули факт вчинення злочину з мотивів етнічної приналежності заявників. Зокрема, Європейський суд зауважив, що 28 жовтня 2001 року було підпалено три будинки, в яких жили особи ромського походження. Мотивом паліїв, як стверджувалося, було знищення будинків торговців наркотиками. Проте будь-яка інформація, чи були мешканці інших двох будинків причетні до торгівлі наркотиками, відсутня. Крім того, з огляду на поширену дискримінацію ромів в

ВДСД НАВС			
Вх. №	4916		
02	12	2019 р.	
кількість аркушів:			
осн. док.	6	додаток	7

UB
Міністерство юстиції України
№10741/5.2.1/26-19 від 27.11.2019
Ліщина І.Ю. (Заступник Міністра юстиції
України - Уповноважений у справах
Європейського суду з прав людини)
27.11.2019 17:52

Україні не може бути виключено, що рішення спалити будинки тих, хто, як стверджувалося, був торговцем наркотичних речовин, на додаток до цього посилювалося національною ворожнечею, а отже, це питання потребувало перевірки (пункт 68 рішення).

26 червня 2017 року набуло статусу остаточного рішення Європейського суду у справі «Григорян та Сергієва проти України» (заява № 63409/11), заявником в якій є, зокрема, Григорян Роман Віталійович, громадянин Азербайджанської Республіки, який має статус біженця в Україні з 1997 року. У цій справі Європейський суд констатував порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції у зв'язку з відсутністю ефективного розслідування факту жорстокого та такого, що принижує гідність, поводження під час затримання заявника працівниками правоохоронних органів. Європейський суд також констатував порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції у зв'язку із жорстоким та таким, що принижує гідність, поводженням під час тримання заявника в камері тимчасового затримання. Важливо зазначити, що в цій справі було констатовано порушення статті 14 («Заборона дискримінації») у поєднанні зі статтею 3 («Заборона катування») Конвенції. Європейський суд встановив, що заявник звертався до національних органів із заявою про те, що його затримання та побиття було вмотивовано його етнічним походженням. Європейський суд дійшов висновку, що незважаючи на твердження заявника, органи влади не врахували можливий расистський мотив вчинення вказаних злочинів щодо заявника.

Крім цього, 06 лютого 2019 року набуло статусу остаточного рішення Європейського суду у справі «Бурля та інші проти України» (заява № 3289/10), ухваленого за скаргами дев'ятнадцяти громадян України ромської етнічної групи.

У цій справі Європейський суд констатував порушення матеріального аспекту статті 3 у поєднанні зі статтею 14 Конвенції з огляду на таке:

- напад на будинки заявників був умотивований антиромськими настроями;
- працівники міліції не вжили жодних заходів для захисту будинків заявників від нападу і жодної об'єктивної причини їхньої бездіяльності наведено не було;
- рішення селищної ради та, зокрема, присутність та пасивність працівників міліції на місці нападу об'єктивно виглядали як офіційне схвалення нападу; та
- напад становив таке, що принижує гідність, поводження, зокрема, з огляду на ставлення державних органів.

Крім того, Європейський суд встановив порушення процесуального аспекту статті 3 у поєднанні зі статтею 14 Конвенції у зв'язку із непроведенням державними органами ефективного розслідування цих подій; і порушення статті 8 у поєднанні зі статтею 14 Конвенції з огляду на роль, яку відіграли державні органи перед початком та під час нападу на будинки заявників, а також непроведенням ними ефективного розслідування нападу.

Принагідно повідомляємо, що згідно з пунктом 1 статті 46 Конвенції та статтею 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення Європейського суду є *обов'язковими для виконання*. Остаточне рішення Європейського суду передається КМ РС, який здійснює нагляд за його виконанням і наділений відповідними повноваженнями.

Під виконанням рішення слід розуміти, зокрема, вжиття державою додаткових заходів індивідуального характеру, спрямованих на усунення конкретного порушення, визначеного в рішенні Європейського суду.

За цими критеріями КМ РС здійснює оцінку виконання державою рішень Європейського суду, виходячи з інформації, наданої державними органами щодо заходів, вжитих на виконання вказаних рішень. Відповідні положення закріплені у Правилах Комітету міністрів Ради Європи щодо контролю за виконанням рішень Європейського суду та умов дружнього врегулювання від 10 травня 2006 року.

12-14 березня 2019 року у м. Страсбург (Французька Республіка) відбулося чергове 1340-е (DH) засідання КМ РС, до порядку денного якого було включено, зокрема, питання виконання Україною рішень Європейського суду у групі справ «Федорченко та Лозенко проти України» (заява № 387/03.), до якої також належать справи «Григорян та Сергієва проти України» (заява № 63409/11) і «Бурля та інші проти України» (заява № 3289/10).

Після розгляду та обговорення результатів вжиття заходів на виконання органами влади рішень Європейського суду у цих справах, делегатами КМ РС було ухвалено відповідне рішення (*неофіційний переклад додається*), в якому, КМ РС зокрема:

- закликали державні органи надати детальну інформацію щодо слідчих дій, які були проведені задля усунення недоліків, встановлених Європейським судом щодо можливої причетності у нападі з підпалом працівника міліції майора І. у справі, в якій потерпілими є заявники *Федорченко Ю.В. та Лозенко З.С.*;
- запропонували державним органам надати детальну інформацію щодо заходів, вжитих з метою встановлення можливого зв'язку між расистськими мотивами та діями працівників міліції під час розслідування у справі, в якій потерпілими є заявники *Григорян Р.В. та Сергієва Л.П.*;
- наполегливо закликали державні органи подвоїти зусилля та вжити всіх необхідних заходів з метою забезпечення належної ідентифікації, кваліфікації, розслідування та обвинувачення за злочини вчинені на ґрунті ненависті від самого початку всіма відповідними органами державної влади;
- закликали державні органи розглянути заходи, направлені на вдосконалення механізму ретельної фіксації злочинів на ґрунті ненависті, а також контролю дій правоохоронних органів та моніторингу прогресу у справах через систему правосуддя з метою проведення оцінки впливу вжитих заходів та визначення необхідності прийняття додаткових цільових заходів;
- підтримали органи влади у питаннях, пов'язаних із продовженням роботи з підготовки, підвищення обізнаності та зміцнення довіри, а також закликали скористатися допомогою спеціальних проєктів Ради Європи та програмами

технічного співробітництва, безпосередньо пов'язаних із захистом меншин, у тому числі ромської національної меншини.

- із занепокоєнням звернули увагу на останні міжнародні звіти та доповіді неурядових організацій. У тому числі щодо збільшення кількості насильницьких нападів на поселення ромів та критики щодо часто неналежного реагування представників влади на такі напади.

Окрім того, відповідно до пункту 3 Правила 9 «Правил Комітету міністрів про нагляд за виконанням рішень Європейського суду та умов дружнього врегулювання» КМ РС в межах своєї компетенції має право розглядати будь-які подання від міжнародних міжурядових організацій або їх органів чи установ, якщо цілі та заходи останніх передбачають сприяння розвитку або захисту прав людини, передбачених Загальною декларацією прав людини, щодо виконання рішень Європейського суду згідно з пунктом 2 статті 46 Конвенції.

Так, до Уповноваженого надійшов лист від 06 листопада 2018 року з повідомленням, що громадська спілка «Українська Гельсінська спілка з прав людини» (далі - Спілка) на підставі зазначеного Правила 9 (3) Правил КМ РС звернулася до КМ РС із коментарями та рекомендаціями щодо заходів, які українські органи влади мають вжити на виконання рішення Європейського суду у справі «Федорченко та Лозенко проти України» (неофіційний переклад додається).

Відповідно до Статуту Спілки, метою створення та діяльності Спілки є реалізація та захист прав людини і основоположних свобод через сприяння практичному виконанню гуманітарних статей Заключного акту Гельсінської наради з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЕ) 1975 року, а також усіх інших зобов'язань України у сфері прав людини та основоположних свобод.

Так, у своєму зверненні Спілка наголосила на існуванні недоліків та прогалин в законодавстві України в контексті захисту представників ромської національної меншини та надала зауваження щодо поточного стану виконання зазначеного рішення.

Таким чином, з метою належного звітування перед КМ РС щодо заходів загального характеру, вжитих на виконання рішень Європейського суду у групах справ «Федорченко та Лозенко проти України» прошу:

I. Міністерство внутрішніх справ, Національну поліцію України та Національну академію внутрішніх справ:

1. Повідомити, чи включено до програми навчання кадрів для органів Національної поліції вивчення звітів міжнародних організацій щодо системи розслідування злочинів, вчинених на ґрунті ненависті, а також, чи враховуються вказані висновки в роботі працівників Національної поліції?

2. За результатами розгляду рекомендацій Спілки повідомити про заходи, які вже були вжиті, та строки вжиття заходів загального характеру, які плануються вжити. Також, прошу надати свої пропозиції щодо можливих шляхів вирішення проблем, констатованих Європейським судом у вказаних рішеннях та рекомендаціях Спілки.

3. Надати оновлену інформацію щодо проведення тренінгів, семінарів та інших заходів з підвищення кваліфікації з метою ознайомлення працівників

прокуратури щодо визначення наявності у вчиненні злочину расистських мотивів та подальшого проведення ефективного розслідування.

4. Повідомити, чи були проведені інформаційні заходи, круглі столи та тренінги на тему кваліфікації злочинів з наявністю можливих расистських мотивів для суддів та працівників прокуратури за участю експертів державних органів з відповідною спеціалізацією та представників міжнародних організацій. Також прошу повідомити, чи було розглянуто в рамках цих тренінгів специфіку ведення розслідування та проведення оперативно-розшукових дій стосовно злочинів, вчинених ймовірно з расистських мотивів.

5. Надати інформацію щодо впливу навчально-інформаційних заходів проведених за участю працівників правоохоронних органів, суддів та представників ромської національної меншини, а також у разі наявності надати статистичні дані, які відображають такий вплив.

II. Міністерство внутрішніх справ та Національну поліцію України:

6. Повідомити про зміни, внесені до законодавства та підзаконних нормативно-правових актів щодо процедури розслідування злочинів, вчинених зі стверджуваних дискримінаційних мотивів.

7. Які заходи вживаються задля підвищення рівня довіри представників меншин до правоохоронних органів, а також, які заходи вживаються з метою забезпечення розповсюдження інформації серед представників меншин про можливість повідомлення про злочин, вчинений на ґрунті ненависті.

8. Надати інформацію щодо вдосконалення механізму точної реєстрації злочинів на ґрунті ненависті, моніторингу фактів реагування правоохоронних органів та стану розгляду справ.

9. Додатково прошу надати інформацію щодо проведення оцінки наслідків вжиття зазначених заходів та визначення доцільності розробки додаткових цільових заходів.

10. Окрім того, прошу надати інформацію щодо співпраці з іншими державними органами в частині забезпечення захисту прав меншин в Україні, зокрема, чи здійснюється визначення показників діяльності через проведення підрахунків об'єднаних статистичних даних.

11. Надати інформацію щодо співпраці з проектами Ради Європи та програмами технічного співробітництва, безпосередньо пов'язаних із захистом національних меншин, у тому числі ромської національної меншини.

12. Додатково прошу вказати інші практичні заходи, які були вжиті або плануються з метою здійснення ефективного розслідування та пред'явлення обвинувачення з урахуванням мотивів расистської або етнічної нетерпимості.

III. Національну академію внутрішніх справ:

13. Надати оновлену інформацію щодо розробки та розповсюдження спеціальних методичних рекомендацій та інструкцій, що містять роз'яснення для правоохоронних органів стосовно кваліфікації справ та подальших процедур, які використовуються безпосередньо під час проведення розслідування у випадку наявності дискримінаційного мотиву щодо вчинення злочину. ✓

Принадно повідомляємо, що з автентичними перекладами зазначених рішень Європейського суду можна ознайомитися на офіційному сайті Міністерства юстиції України в розділі «Рішення щодо України, винесені Європейськими судом з прав людини» рубрики «Захист інтересів держави в Європейському суді» за посиланням: https://minjust.gov.ua/cat_9329.

Наголошуємо, що у разі ненадання інформації на вказані питання у встановлений термін, КМ РС буде змушений розглянути ці справи на своєму черговому засіданні, що може мати негативні наслідки для України.

З метою забезпечення належного звітування КМ РС прошу надіслати запитовану інформацію до **10 грудня 2019 року** електронною поштою за адресою: vs.melnyk@minjust.gov.ua, а також поштою.

Додатки на 7 арк. в 1 прим.

**Заступник Міністра –
Уповноважений у справах
Європейського суду з прав людини**

Іван ЛІЩИНА

Вик. Мельник 279-65-39

Згідно з оригіналом

ГОЛОВНИЙ СПЕЦІАЛІСТ
УПРАВЛІННЯ ДОКУМЕНТ.
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

ав. л. долл

1340^{ве} засідання, 12-14 березня 2019 року (DH)

H46-27 група Федорченко та Лозенко проти України (заява № 387/03)

Нагляд за виконанням рішень Європейського суду з прав людини

Довідковий документ
CM/Notes/1340/H46-27

Рішення

Заступники

1. повторно наголосили, що ця група справ стосується невиконання органами влади обов'язку проводити ефективні розслідування фактів насильницьких дій, вчинених, як стверджується, на ґрунті расової/етнічної нетерпимості;

Щодо заходів індивідуального характеру

2. зазначили, що справедлива сатисфакція у цих справах була виплачена;
3. із зацікавленням відзначили, що шість осіб були засуджені за причетність до нападу з підпалом, які розглядалися в контексті справи *Федорченко та Лозенко*, зокрема одна особа – засуджена до дев'яти років позбавлення волі за умисне пошкодження майна, що призвело до смерті особи; проте з огляду на необхідність попередження будь-якого пособництва та/чи толерантності держави до незаконних дій закликали державні органи надати детальну інформацію щодо слідчих дій, які були проведені задля усунення певних недоліків, встановлених Європейським судом, щодо можливої причетності до нападу з підпалом працівника міліції майора I.;
4. зазначили, що розслідування дій, вчинених працівниками міліції у справі *Григорян та Сергієва* було поновлене, та запропонували державним органам надати детальну інформацію щодо заходів, вжитих з метою встановлення можливого зв'язку між расистськими мотивами та діями працівників міліції;

Щодо заходів загального характеру

5. із задоволенням відзначили посилення законодавчої бази у сфері кримінальної відповідальності за злочини на ґрунті ненависті, зокрема й ті, що вчинені з мотивів расової чи етнічної нетерпимості; також з інтересом зазначили ряд заходів, вжитих органами влади задля забезпечення здійснення правоохоронними органами ефективного розслідування можливих расистських мотивів, включаючи розробку методичних рекомендацій для поліції, створення спеціалізованих відділів, призначення спеціальних слідчих та проведення тренінгів для поліцейських, прокурорів та суддів;

6. із занепокоєнням звернули увагу на останні міжнародні звіти та доповіді неурядових організацій, у тому числі щодо збільшення кількості насильницьких нападів на поселення ромів¹ та критики щодо часто неналежного реагування представників влади на такі напади;
7. наполегливо закликали органи влади у зв'язку із цим активізувати свої зусилля та вжити усіх необхідних заходів для забезпечення ретельних ідентифікації, кваліфікації, розслідування та обвинувачення за злочини, вчинені на ґрунті ненависті, всіма відповідними національними органами влади із самого початку;
8. закликали органи влади розглянути заходи щодо вдосконалення механізму точної реєстрації злочинів на ґрунті ненависті, а також моніторингу фактів реагування правоохоронних органів і стан розгляду справ через систему правосуддя, щоб мати можливість оцінити наслідки вжитих заходів та визначити, у разі доцільності, необхідність вжиття додаткових цільових заходів;
9. закликали органи влади надати уточнення щодо компетенції Державного бюро розслідувань проводити розслідування справ про вчинення поліцейськими правопорушень зі стверджуваними дискримінаційними мотивами, а також надати додаткову інформацію щодо доступу до безоплатної правової допомоги та процесуального захисту потерпілих від злочинів, вчинених з мотивів расової нетерпимості;
10. рішуче закликали органи влади продовжувати свою діяльність з підготовки, підвищення обізнаності та зміцнення довіри, а також закликали скористатися допомогою спеціальних проєктів Ради Європи та програм технічного співробітництва, безпосередньо пов'язаних із захистом національних меншин, у тому числі ромської національної меншини;
11. закликали органи влади надати комплексний план до 1 грудня 2019 року.

¹ Термін «Роми та Мандрівники» використовується в Раді Європи для охоплення широкого розмаїття груп, охоплених роботою Ради Європи в цій галузі: з одного боку а) Роми, Сінті/Мануш, Кале, Каале, Романічали, Бояш/Рударі; б) Балканські Єгиптяни (Єгиптяни та Ашкалії); в) Східні групи (Лом, Лом та Абдал); і, з іншого боку, такі групи, як: Мандрівники, Сіні та населення, позначене під адміністративним терміном «Gens du voyage», а також особи, які ідентифікують себе як Цигани. Викладене є пояснювальною приміткою, а не тлумаченням термінів Роми та/чи Мандрівники.

Витяг з звернення громадської спілки «Українська Гельсінська спілка з прав людини» поданого до Комітету міністрів Ради Європи на підставі правила 9 (3) «Правил Комітету міністрів про нагляд за виконанням рішень Європейського суду та умов дружнього врегулювання»

« ...

ЗАХОДИ ЗАГАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ

1. Досягнуті результати

7. Ми повинні привітати внесення змін до форми протоколу прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію, до якого тепер включено графу для відображення сприйняття жертвою нетерпимості як мотиву скоєння злочину, а також створення контактного центру щодо злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості в структурі Національної поліції м. Києва, та призначення на регіональному рівні офіцерів поліції, відповідальних за здійснення контролю за розслідуваннями правопорушень, в яких жертви посилалися на наявність мотивів нетерпимості.

2. Недоліки законодавства

2.1 Визначення «складу злочину» (*corpus delicti*)

8. Порушення рівності громадян на ґрунті національної/етнічної нетерпимості є злочином відповідно до статті 161 Кримінального кодексу України. Також, насильницькі дії, вчинені на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості додатково кваліфікуються відповідно до пункту 14 частини другої статті 115 («Умисне вбивство»), частини 2 статті 121 («Умисне тяжке тілесне ушкодження»), частини 2 статті 122 («Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження»), частини 2 статті 126 («Побої і мордування»), частини 2 статті 127 («Катування»), частини 2 статті 129 («Погроза вбивством»), статті 300 («Ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію») Кримінального кодексу.

9. Склад злочину у вказаному переліку суспільно-небезпечних діянь не забезпечує повноцінний захист ромської етнічної групи в Україні. Ми рекомендуємо доповнити Кримінальний кодекс включенням до переліку злочинів з підбурювання до дискримінації та насильства по відношенню до вразливих груп населення; публічне вираження ідеології, якою проголошується перевага чи приниження певної групи людей; публічне заперечення, нівелювання серйозності, виправдання чи потурання злочинам геноциду, злочинам проти людства чи військовим злочинам; створення чи керування спільнот, які пропагують нетерпимість по відношенню до вразливих груп населення, а також підтримка таких спільнот чи участь у їх діяльності.

10. Таким чином, перелік складових, які захищаються Кримінальним кодексом включає лише расу, національність та релігію. Ми наполягаємо на тому щоб вказаний перелік також включав мову та культурну ідентичність, географічне походження,

приналежність до низки економічних та соціальних груп, громадянство та апатридство, етнічну принадлежність. Жертви, які відносяться чи асоціюються з особами чи підставами, що мають захищений аспект, повинні також бути захищені законом.

11. У той час як у 2014 році Кримінальний кодекс було доповнено Розділом XIV про відповідальність юридичних осіб, така відповідальність може виникати як результат вчинення злочину з деякими типами складу. Станом на 26 лютого 2019 року юридичні особи не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів на ґрунті ненависті.

12. Стаття 161 сформульована таким чином, що вона може бути застосована лише до «громадян», тобто осіб, які є громадянами України або інших країн. Особи без громадянства не можуть бути захищені гарантіями статті 161 Кримінального кодексу, хоча саме відсутність громадянства і є найпоширенішою проблемою ромської етнічної групи. Стаття 161 повинна захищати інтереси кожної особи, що перебуває в межах юрисдикції України.

13. Як нам відомо напади на поселення ромів, які мали місце у 2018 році не були кваліфіковані слідчими як порушення права на повагу до житла. Ромські поселення потребують окремого захисту шляхом визнання їх як «житла» в розумінні статті 162 Кримінального кодексу («Порушення недоторканості житла»).

2.2 Покарання за злочини, вчинені на ґрунті ненависті, проти осіб ромської національності та інших вразливих груп населення

14. На противагу рекомендаціям ОБСЄ (див. за посиланням: <https://www.osce.org/odihr/36426?download=true>) українське законодавство не передбачає більш суворого покарання за злочини, вчинені на ґрунті ненависті, у порівнянні із аналогічними злочинами, вчиненими без такого мотиву.

15. Формально, злочини вчинені з мотивів расової, національної, релігійної нетерпимості чи ворожнечі, а також з гендерних мотивів розглядаються як та такі, що вчинені з обтяжуючими обставинами (пункт 3 частини першої статті 67 Кримінального кодексу). Проте, станом на 2015 рік положення пункту 3 частини першої статті 67 так ніколи судами і не застосовувався. Нам вдалося знайти лише одне рішення суду в Єдиному реєстрі судових рішень, яке містило посилання на пункт 3 частини першої статті 67 (справа була завершена укладанням угоди про визнання вини у вчиненні злочину, передбаченого статтею 125 Кримінального кодексу, та накладенням штрафу у розмірі 510,00 грн., що становить приблизно 28 євро).

[...]

17. У порівнянні зі злочинами, зазначеними у пункті 8 вище, інші тяжкі злочини, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості додатково не були кваліфіковані – наприклад, в статтях 149 («Торгівля людьми»), 152 і 153 («Зґвалтування», «Сексуальне насильство»), 162 («Порушення недоторканості житла»), 194 («Умисне знищення або пошкодження майна»), 296 («Хуліганство») Кримінального кодексу, та багато інших. Беручи до уваги той факт, що положення пункту 3 частини першої статті 67 Кримінального кодексу майже ніколи не застосовувалося, загалом ця ситуація суперечить

тому принципу, що покарання за злочини, вчинені на ґрунті ненависті, повинні відповідати критерію належної суворості.

18. Окрім цього, суди не зобов'язані розглядати мотиви нетерпимості як обтяжуючу обставину за наявності обґрунтування (частина 2 статті 67 Кримінального кодексу), в той час як ОБСЄ рекомендує зобов'язати суди розглядати докази щодо мотивів вчинення злочину.

19. Більш того, навіть у випадку доведення мотиву, який розглядається як обтяжуюча обставина, законодавство не зобов'язує суддю застосовувати більш суворе покарання. З іншого боку, відповідно до статті 69 Кримінального кодексу у випадку наявності декількох пом'якшуючих обставин суд зобов'язаний встановити покарання на рівні менш суворому ніж передбачено санкцією статті Кримінального кодексу встановленої за той чи інший злочин. В той час як, наприклад, стаття 69 не може бути застосована до корупційних злочинів, вона є застосовною до злочинів на ґрунті ненависті різної тяжкості.

20. Необхідно встановити більш суворе покарання за злочини на ґрунті ненависті у порівнянні до злочинів, що не містять таких мотивів, шляхом зобов'язання судів розглядати мотиви нетерпимості, як обтяжуючу обставину, та заборонити встановлення покарання за злочини на ґрунті ненависті на рівні меншому ніж той що передбачений санкцією Кримінального кодексу.

3. Небажання жертв звертатися до правоохоронних органів

21. Основною проблемою представників ромської національної меншини є відсутність паспортів, без яких процес набуття статусу потерпілого є досить складним для будь-якої особи. Уряду України необхідно продовжити політику направлену на сприяння в отриманні паспортів громадянина України (ID-карток), документів, що підтверджують громадянство, та свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану.

22. Відповідно до статті 477 Кримінально-процесуального кодексу кримінальне провадження за статтями 122, 126, 129, 161 Кримінального кодексу (зазначені раніше в пункті 8) може бути розпочате лише у формі приватного обвинувачення, тобто на підставі заяви потерпілого. У випадку відсутності потерпілого (що є обов'язковим для справ за статтею 161 Кримінального кодексу) розслідування не буде розпочато взагалі. Ми переконані, що злочини за статтями 122, 126, 129, 161 повинні бути виключені з переліку статті 477 Кримінально-процесуального кодексу («Поняття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення»).

23. Також, існує необхідність запровадження підтримки з метою сприяння поданню повідомлень про скоєння злочину до поліції представниками ромської національної меншини, що постраждали внаслідок скоєння злочину, а також наданні консультацій про доступні їм правові механізми, та забезпеченні їх доступом до правової допомоги. Потерпілі від злочинів на ґрунті ненависті повинні бути включенні до переліку тих хто має право на вторинну безоплатну правову допомогу (подібно до пункту 13 частини першої статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», який закріплює право осіб, які постраждали від домашнього насильства або насильства за ознакою статі на отримання вторинної правової допомоги).

4. Неправильна кваліфікація злочинів та проблеми доказування мотивів

24. Ми хотіли б відзначити, що існує тенденція нівелювання правоохоронними органами тяжкості злочинів, вчинених на ґрунті ненависті, а також реєстрація та розслідування расизму та прояви ксенофобії, як хуліганство чи за іншими загальними статтями Кримінального кодексу без застосування кваліфікуючих ознак, серед яких мотив чи конкретна ціль злочину.

25. Ми переконані, що Протоколу прийняття заяви про кримінальне правопорушення та іншу подію повинен містити графу щодо приналежності потерпілого до вразливих груп населення, а також видимі характеристики чи ознаки вже відомі злочинцю.

26. З метою стимулювання слідчих завжди розглядати потенційні мотиви нетерпимості необхідно розробити чіткі та обов'язкові до застосування інструкції щодо реєстрації та розслідування злочинів на ґрунті ненависті. Існує необхідність розробки широкого переліку питань на які під час проведення аналізу будь-яких Протоколів прийняття заяви про кримінальне правопорушення та інші події мають бути надані відповіді, серед яких: «Чи підозрюваний і потерпілий мають приналежність до різних етнічних груп/національностей?», «Чи супроводжувалось скоєння злочину специфічними вербальними висловлюваннями?», «Чи відноситься потерпілий до специфічної соціальної групи, що може характеризувати його/її особливо вразливим?», і такі інші.

27. Ми звертаємо увагу, що методологічні рекомендації «Злочини, вчинені на ґрунті ненависті: особливості розслідування», які були розроблені Львівським державним університетом внутрішніх справ (зазначені Урядом в Плані дій від 2 січня 2019) носять рекомендаційний характер та не застосовуються слідчими в обов'язковому порядку. Більш того, якість вказаних рекомендацій викликає сумніви. Зокрема, автори рекомендують завжди реєструвати злочини, вчинені на ґрунті ненависті за загальними статтями Кримінального кодексу, без зазначення специфічних мотивів нетерпимості до моменту встановлення особи злочинця.

28. Ми переконані, що існує необхідність зобов'язати слідчих детально вивчати спосіб життя підозрюваного, його/її інтереси, зв'язки, участь в різних неформальних групах. Зазначені дані повинні бути обов'язковому порядку включені до обвинувальних висновків усіх розслідувань.

29. Міжнародні та національні експерти притримуються думки, що для спрощення процесу доказування необхідно затвердити стандарти доказування побудовані на дискримінаційній моделі вибору (правопорушник обирає потерпілого, який має захищену ознаку, проте процес доказування вини не потребує доказів суб'єктивного ворожого відношення до деяких категорій). Законодавство щодо злочинів, вчинених на ґрунті ненависті не повинні потребувати специфічних емоційних висловлень, таких як «ненависть» чи «ворожнеча».

5. Недоліки в структурі поліції та кадрового забезпечення

30. Упереджене відношення працівників поліції до ромської національної меншини на практиці призводить до «етнічного профілювання» - безпідставні перевірки документів, зняття відбитків пальців рук, фотографування представників ромської національної меншини. Така практика повинна бути заборонена, та в свою чергу введена відповідальність за такі дії. Для працівників правоохоронних органів повинні бути розроблені внутрішньовідомчі інструкції по роботі з представниками ромської національної меншини та забезпеченню їхніх прав, а також створена система контролю за їх застосуванням.

31. Додатково, необхідно заборонити прийняття осіб з ознаками наявності нетерпимості чи упередження на роботу в правоохоронних органів шляхом внесення змін до статей 49, 50 Закону України «Про Національну поліцію». Пункт 3 Розділу IV

Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади та пункт 8 Розділу IV Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських повинні бути доповнені тестом на обізнаність щодо вразливих груп населення та толерантної поведінки по відношенню до таких категорій.

6. Тренінги ті інформаційні кампанії

32. Необхідно підкреслити, що більша частина тренінгів відзначена Урядом у Плані дій від 2 січня 2019 є досить загальними та не відносяться до розслідувань злочинів, вчинених на ґрунті ненависті.

33. Замість проведення окремих тренінгів для працівників правоохоронних органів, рекомендується проводити для суддів, прокурорів та слідчих систематичні тренінги щодо толерантності до ромської національної меншини, наголошуючи на ефективному розслідуванні злочинів вчинених проти представників вказаної меншини.

ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

1. Правовий захист ромських поселень, а також криміналізація злочинів з підбурювання до дискримінації і насильства по відношенню до ромів; публічне вираження ідеології, якою проголошується перевага чи приниження певної групи людей; публічне заперечення, нівелювання серйозності, виправдання чи потурання злочинам геноциду, злочинам проти людства чи військовим злочинам; створення чи керування спільнот, які пропагують нетерпимість по відношенню до вразливих груп населення, а також підтримка таких спільнот чи участь у їх діяльності.
2. Зобов'язати слідчих, прокурорів, та суддів розглядати мотиви нетерпимості як обтяжуючу обставину та застосовувати більш суворе покарання.
3. Розробити перелік захищених ознак шляхом доповнення ознаками мови та культурної ідентичності, етнічної приналежності, та географічного походження, приналежність до низки економічних та соціальних груп, громадянства та апатридства.
4. Виключити злочини на ґрунті ненависті з переліку злочинів розслідування в яких можуть бути розпочаті лише після повідомлення потерпілого (у формі приватного обвинувачення).
5. Надати доступ до безоплатної вторинної допомоги представникам ромської національної меншини.
6. Заборонити «етнічне профілювання», та не призначати на службу до правоохоронних органів осіб з упередженим ставленням до ромської національної меншини .

